

1/17

Arnikum

časopis spolku Arnika

Antilopa sajga v ohrožení

Rozhovor s Lenkou Tomáškovou o zvířatech a jejich střetu s člověkem
strana 8-9

Kampaň Jezme bez jedů slaví úspěch s dětským nádobím
strana 3

Foto: Ondřej Petřík

Díky bohaté zásobě ryb byl Thajský záliv dávným zdrojem obživy tamních obyvatel. Pro komunity žijící v provincii Rayong se však situace výrazně změnila po výstavbě gigantického průmyslového závodu Map Tha Put, který vypouští odpadní vody přímo do oceánu. Rybáři, jako je ten na fotografii, ve svých sítích nezřídka najdou úlovek se skvrnami na kůži nebo pozměněnou tkáň. Zdevastované mořské pobřeží a rybářské živobytí ovšem není argumentem pro zástupce místních správ a úřadů. Hlasitěji mluví peníze, kterými průmyslníci uplácí místní obyvatele. Těm, kteří se nerozhodli mlčet, pomáháme spolu s thajskou nevládkou EARTH, pravidelně přinášíme laboratorní analýzy ryb a podporujeme místní komunity. Z poslední návštěvy v Thajsku jsme se vrátili v lednu.

Oslavy loňských 15. narozenin Arniky jsme završili vysazením páru dubů, které do budoucna zůstanou hezkou připomínkou tohoto výročí a naší dlouholeté snahy o lepší životní prostředí a zdraví lidí. Kořeny dvou desetiletých dubů od listopadu prorůstají půdou v Praze na Letné. Podobná výsadba v hustě obydleném centru metropole není běžná věc, o to víc z ní máme radost. Děkujeme, rosteme i díky vám!

Foto: Ondřej Petřík

Víte, že jsme se nedávno podívali pod pokličku stavebním kauzám z různých koutů našeho hlavního města? Podrobně jsme se věnovali 30 případům změn Prahy a výsledky popsali ve stejnojmenné knize, kterou si můžete stáhnout na <http://arnika.org/30-pripadu-zmen-prahy>. Přečtete si například o tom, že developeři postaví kanceláře či bytové domy, ale za silnice a inženýrské sítě platí většinou město. Jsme pro jasná pravidla. Stavebníci by měli přispívat na změny územního plánu i samotnou infrastrukturu.

Autor: Michal Křivohávek

Bylo nebylo loni v Arnice

V dubnu roku 2016 světové deníky zveřejnily více než jedenáct milionů dokumentů právní společnosti Mossack Fonseca, takzvané Panama Papers, jež upozornily na řadu firem a politiků, kteří svá miliardová jmění ukrývají v daňových rájích. Veřejnost to vychytralým podnikatelům a významným představitelům politické scény po zásluze okořenila, kauza otřásla třeba islandskou vládou a v hledáčku médií se objevili i čeští miliardáři Kellner a Křetínský. My v Arnice jsme se sice v daňovém ráji nikdy podívat nebyli, jsme si však jisti, že eden vypadá jinak.

Ať už se jedná o daňové úniky nebo třeba územní plánování, úřednická lejstra a veřejné peníze nejsou na hraní. Proto jsme loni pokračovali se snahou o odkrývání špinavostí na úřadech a radnicích a prali se za právo veřejnosti podílet se na rozhodování o tom, do čeho Praha investuje peníze, kde

se co staví a jak má vypadat naše životní prostředí. Pamatujete, jak jsme připomínkovali územní plán, pomáhali vám nahlas se ozvat, pořádali přednášky a upozorňovali na skleněná pekla v ulicích metropole? A nejen o Praze jsme mluvili otevřeně, nejen tam jsme pomáhali.

Rok 2016 pro nás byl v mnohém zásadní. Zatímco si Velká Británie v červnovém referendu odhlasovala odchod z Evropské unie, my jsme se radovali z toho, že „do Evropy“ nově vstupuje Labe od soutoku s Ohří po Děčín. Toto cenné území, kterému hrozí výstavba jezů, sice nedoplňuje jediný osmadvacítku, ale zato se zařadilo mezi evropsky chráněné lokality Natura 2000, o jejichž rozšíření dlouhodobě usilujeme. Konečně bude o labské údolí postaráno tak, jak si zaslouží.

A stydět se nemusíme ani na poli kultury. Sošku filmového Oscara loni vyhrálo ame-

rické drama Spotlight. Já ten film viděla, a moc se mi líbil. Ale víte, co se mi líbí ještě víc? Oskari, které udělujeme my, ti odpadoví. Naposledy zamířili do obcí Modrava, Štítná nad Vláří-Popov a do města Kdyně. Tyto a další jsme ocenili za to, že produkují nejméně odpadu v Česku a nakládají s ním chytře a efektivně. Jen tak dál!

Takových úspěchů bylo mnoho. Svět není jen o volbě Donalda Trumpa či olympiádě v Riu. Zajímejte se o to, co se děje kolem vás, naslouchejte, když je třeba, a mluvejte, když už jste toho slyšeli dost. Podobně jako promluvila Korejka Han na konferenci v San Franciscu, o níž se dočtete v článku Honzy Šamánka na předposlední straně.

Inspirativní počtení v tomto i dalších číslech Arnika roku 2017 přeje

Žaneta Ondroušková, šéfredaktorka

Za pět minut dvanáct

Talíře s krtečkem od Thunu už nezdobí těžké kovy

Úsilí často nepřináší výsledky tak brzy, jak bychom si přáli, a pozitivní změny bývají nenápadné. O to víc ale potěší, když se něčeho podaří dosáhnout rychle a jednoznačně – tak jako se to v loňském roce podařilo v kampani Jezme bez jedů. Díky Arnice totiž známá česká porcelánka Thun 1794 nahradila olovené barvy na svém nádobí bezpečnou alternativou.

V dubnu loňského roku symbolicky vyrazila do světa superhrdinka Arnika odhalující

pomocí rentgenového spektrometru těžké kovy v potíštěném nádobí. Zjistili jsme, že olovem a kadmii bylo často „vybarveno“ i nádobí s dětskými motivy. Děti jsou přitom vůči jejich negativním účinkům zvlášť zranitelné. Problém se netýkal jen zboží ze vzdálených a neproověřených trhů, z testů nevyšly dobře ani talíře či hrnky od tradičních českých výrobců. Použití olova a kadmia v těchto barvivech totiž neporušuje zákonné limity, které jsou podle Arniky nastaveny příliš mírně.

České výrobce jsme proto oslovili a požádali je, aby vyšli vstříc spotřebitelům i jejich zdraví a spolupracovali s námi na nalezení bezpečné alternativy. Přes jistou počáteční nedůvěru s námi brzy začala velmi otevřeně komunikovat tradiční česká porcelánka Thun 1794. Zveřejněné výsledky testů a hlavně podpisy pod výzvou „Jezme bez jedů!“ přesvědčily zástupce Thunu, že jít v ochraně spotřebitelů a životního prostředí dál než stanovují zákony, stojí za to. Firma si zajistila dodavatele barviv bez těžkých kovů. Ukázalo se, že tyto barvy jsou dobře

použitelné z technického i čistě komerčního hlediska. Výsledky několikaměsíční spolupráce jsme tak mohli zveřejnit už 9. listopadu 2016, kdy jsme společně představili novou sérii dětského nádobí s oblíbeným krtečkem. Na talířích a hrncích si šlo všimnout drobné změny odstínu barev. Onu podstatnou změnu ale přímo v sídle Thunu odhalil až náš rentgenový spektrometr – těžké kovy skutečně z dětského nádobí od tohoto výrobce zmizely. V budoucnu by měl následovat i zbytek sortimentu porcelánky.

Hmatatelný úspěch, který by nebyl možný bez pomoci veřejnosti (hlas spotřebitelů byl skutečně klíčový), dokazuje, že konkrétních změn k lepšímu jde dosáhnout i poměrně rychle. Po výrobcích se v tomto roce chystáme oslovit prodejce porcelánu, jejichž postoj je pro stav našeho trhu zásadní. Věříme, že se nám i s vaší pomocí podaří přesvědčit alespoň některé z nich, aby se více zajímali o své zboží i o zdraví spotřebitelů. ■

Foto: Jan Vávra

Těžké kovy z dětského nádobí zmizely.

TISKOVÝ MLUVČÍ ARNIKY

Jan Vávra

Aleji roku 2016 je unikátní Kaštanka v Hradci Králové

Titul Alej roku zamířil tentokrát do Opatovické ulice v Hradci Králové. Pro nádherné stromořadí tvořené osmdesáti jírovci maďaly hlasovalo 1262 lidí. Členové spolku Kaštanka, kteří alej do ankety přihlásili, mají z ocenění velkou radost a doufají, že zájem o stromy přispěje k jejich záchraně. Vzrostlým kaštanům totiž hrozí vykácení, uhnout mají nové železniční trati. I přes otevřené dopisy, petice a happeningy nechce vedení města spolek ochránců vyslyšet. Budoucnost stromořadí je tak stále nejisté.

Místní lidé považují svoji kaštanovou alej za unikátní. „Stromy jsou pro město výrazným ‚ochlazovačem‘, v Kaštance je v teplých dnech až o několik desítek stupňů Celsia nižší teplota než v centru města,“ píšou zástupci spolku Kaštanka na svém webu <http://kastanka-hk.cz/>. Vadí jim, že v posledních letech zmizely z okolí Hradce velké plochy orné půdy i mokřadů pod stavbami hypermarketů a parkovišť. Alej je pro ně místem pro procházky a relaxaci, setkávají se tam se sousedy, jezdí na kole.

Navzdory obvyklým hrozbám pro kaštany, jako jsou larvy klíněnky jírovcové nebo bakteriální choro-

Foto: Rudolf Nyč
Vítězná alej roku 2016.

by, jsou stromy v Hradci díky vhodné péči docela zdravé. Co je tedy ohrožuje? Záměr na zdvoukolejnění železniční tratě z Hradce do Pardubic, který počítá s jejich kácením.

Zatím se nedaří prosadit alternativní řešení, které by umožnilo zachování aleje, a podle všeho na tom mají velký podíl současní představitelé města. V otevřeném dopise z prosince loňského roku si místní spolek ochránců stěžoval na špatnou komunikaci s úřadem i samosprávou. Padaly slova o neplnění závazků a poškozování aleje stavebními firmami s vědomím městských zastupitelů.

„Pevně doufáme, že vítězství v anketě pomůže

při jednáních o zachování této unikátní aleje pro další generace. Bohužel i nadále Kaštance hrozí vykácení, a proto v našem úsilí nepolevíme,“ řekl zástupce spolku Rudolf Nyč.

A jak to dopadlo s dalšími příčkami v naší anketě? Na druhém místě se s 923 hlasy umístila lipová alej ve městě Lysá nad Labem, třetí místo získala malebná březová alej u Jilemnice (788 hlasů). I v šestém ročníku ankety potvrdily tisíce hlasujících, že mnoho lidí v naší zemi vnímá aleje jako významnou součást krajiny a svého života.

Děkujeme všem, kteří nominovali své aleje, i těm, kteří hlasovali. ■

ARNIKA

Marcela Klemensová

O záchraně řek v Bosně a jiných zahraničních projektech

Bosna a Hercegovina je jednou z mála evropských zemí, kde ještě najdeme divoké a přírodní vodní toky. Zároveň se tamní krajina pyšní ojedinělou mírou biodiverzity. Jen na ploše jednoho z národních parků, Sutjeska, můžeme najít více rostlinných druhů než v celém Polsku. Toto přírodní bohatství je však ohroženo soukromými zájmy bosenských i zahraničních investorů a výstavbou stovek malých vodních elektráren. Co s tím? Spolu s bosenským Centrem za životní prostředí zahájíme projekt, který má tamní řeky ochránit.

V zemi, která je svou plochou srovnatelná s Českou republikou, je na dvě stě čtyřicet vodních toků, mnohé z nich jsou pro svou divokost oblíbeným cílem milovníků kanoistiky a dalších vodních sportů. Toto přírodní bohatství se značným turistickým potenciálem je však v ohrožení. Bosenská vláda plánuje v následujících letech výstavbu více než tří set malých vodních elektráren s výkonem do 5 MW, mnohé z nich na vodních tocích, které spadají pod národní územní ochranu nebo se v budoucnu uvažuje o jejich zařazení do evropské soustavy chráněných území Natura 2000.

V zemi mimo Evropskou unii, kde se složitě vymáhá právo a není nouze o zkorumpova-

né politiky, to s ochranou přírody není lehké. Řada staveb nemá platné environmentální povolení a kvalita studií o jejich dopadu na životní prostředí je velmi nízká. Proto jsme se rozhodli jednat a přispět k záchraně drahocenných vodních toků pomocí právních nástrojů.

A ochrana divokých řek nebude jediným zahraničním tématem, kterým se letos Arnika bude zabývat. Nový rok pro nás totiž začal úspěchem – stali jsme se vůbec nejúspěšnější neziskovkou v grantových řízeních Ministerstva zahraničních věcí. Ministerstvo podpořilo tři z našich projektů a umožnilo nám tak rozšířit oblast, kde působíme. Kromě Thajska, Kazachstánu a Bosny

a Hercegoviny se opět vrátíme do Běloruska a nově budeme pracovat i na ukrajinském venkově. V obou zemích se společně s místními partnery zaměříme na podporu občanské společnosti, vzdělávání aktivistů, mapování ekologických problémů a otevřeme asistenční centrum, které bude zdarma poskytovat poradenství ve věcech životního prostředí jednotlivcům a občanským iniciativám. Nepolevíme ani v upozorňování na

stíhání aktivistů v postsovětských zemích. ■

ARNIKA

Zuzana Vachůnová

Arnika si na Taiwanu posvětila na spalovny odpadu

Spalovny odpadu nejen v České republice, ale i napříč Evropou a Asií, často platí za spásná řešení pro likvidaci odpadu. Pokud se jim ovšem podíváme pod pokličku, zjistíme, že odpady spálením úplně nezmizí. Něco vyletí s emisemi do ovzduší, významná část se ovšem uloží ve formě jedovatých dioxinů v popílku. S Arnikou se kromě Česka zabýváme i problematikou na Taiwanu, odkud jsme se nedávno vrátili ze vzorkovací mise. Dioxiny nabitý popílek tam končí na skládkách za domy Taiwanců a znečišťuje lidem vodu i zemědělskou půdu.

Moderní technologie ve spalovnách zmůžou leccos, ale nedokážou zamezit tvorbě toxických dioxinů a furanů. Pozornost občanů a nevládek by se proto měla zaměřit nejen na komín, ale také na rošt ohniště nebo filtry zachycující dioxiny. My v Arnice o tom moc dobře víme a jako člen IPEN (Mezinárodní síť pro eliminaci perzistentních organických látek) spalovny u nás i v Asii pozorně sledujeme.

Popílek plný dioxinů nemá nikde na světě žádné bezpečné využití, proto končí převážně na skládkách. V lednu jsme se stali svědky dalšího takového hospodaření na Taiwanu. V okolí města Tainan se skládek nachází hned několik. Kvůli bezprecedentnímu spalování odpadu chrlí tamní zařízení gigantické objemy tohoto toxického materiálu, jenž představuje obrovskou hrozbu pro životní prostředí a zdraví lidí žijících v okolí. Lehký popílek se totiž pomocí větru a srážek snadno dostává

do povrchové vody, půdy i vajec či mléka.

Podobnou situaci nalezneme i v dalších

Foto: Jindřich Petřík

V lednu jsme odebrali vzorky z míst, kde jsou uloženy popílky ze spaloven odpadu poblíž Tainanu. Spolupracujeme s organizacemi Toxic Watch Institute a Environmental College.

asijských zemích, jejichž spotřeba roste a investoři do nich přicházejí se zdánlivě spásným řešením spaloven. Cílem našich vzorkovacích misí v Číně, Thajsku a jinde je poukázat na významné znečištění prostředí dioxiny, zapříčiněné nevhodným nakládáním s popílkem.

Načasování našeho posledního vzorkování není náhodné. Letos se totiž v konferenčních sálech švýcarské Ženevy rozhodne o mezních hladinách dioxinů, při jejichž překročení bude odpad vyžadovat speciální manipulaci a likvidaci. Arnika se jednání zúčastní a přinese do ženevských kuloárů argumenty pro dostatečně přísné nastavení limitů. Věříme, že gigantickým projektům spaloven odpadů a neregulovanému šíření dioxinů tak jednou provždy odzvoní. ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

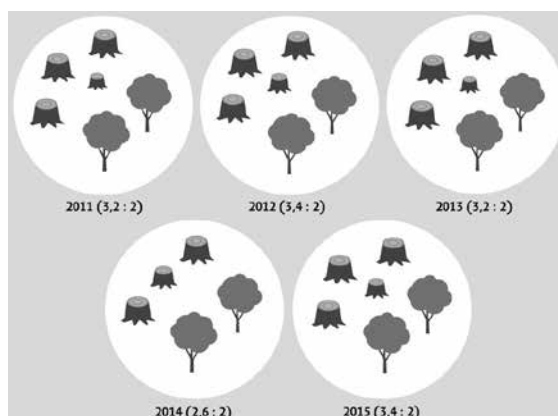
Jitka Straková

Stromy okolo cest mizí, nových přibývá pomálu

Smutná čísla přinesla statistika kácení a výsadby stromů podél silnic ve správě krajů, kterou pro vás každoročně připravujeme. Pokácených stromů je v poměru k těm vysázeným zase o něco více. Meziroční zlepšení, které nám udělalo radost v roce 2014, se v dalším období bohužel nekonalo.

Pokácených stromů kolem českých silnic bylo v roce 2015 přes pět tisíc, těch nově vysázených pouhých devět tisíc. Údaje, které nám daly k dispozici krajské silniční správy, potvrzují dlouhodobý trend ubývání úseků cest lemovaných stromy. Bezpečnost na silnicích se přitom nezlepšuje, naopak trpí estetika a zdraví krajiny.

Zjednodušeně můžeme říct, že mezi lety 2011 až 2015 byly za tři vykácené stromy vysázeny pouze dva. Mezi kraje, v nichž je situace příznivější

Stromy podél silnic v České republice v letech 2011 až 2015 (poměr vykáceno: vysázeno). Autor: Jakub Němeček

a dlouhodobě se daří nahrazovat pokácené kusy novou výsadbou v poměru asi jedna ku jedné, patří Jihomoravský, Moravskoslezský, Pardubický, Středočeský a Vysočina. Oproti tomu si špatně vedou kraje Královehradecký, Karlovarský a Plzeňský.

Od roku 2003 bylo podél českých silnic vykáceno už téměř dvě stě tisíc stromů a vysazeno jen asi sto dvacet tisíc. Přesná čísla v jednotlivých regionech a další informace najdete na <http://aleje.org/o-alejich/kaceni-v-alejich/statistika-kaceni>. ■

ARNIKA

Žaneta Ondroušková

Vzácné sajgy tatarské volají o pomoc

Putování obrovských stád antilop zvaných sajgy je jedním z nejpozoruhodnějších procesů v přírodě. Při hledání potravy denně ujdou desítky kilometrů, v období migračních tahů dokonce několikanásobně více. Tehdy se stáda spojují dohromady a kopyta stovek zvířat opouští travnaté stepi na letních pastvinách a dusají směrem ke svým zimovištím. Jsou v neustálém pohybu, a proto je zcela zásadní chránit velkoplošná území jejich výskytu. Jednou z takových oblastí je Ustjurt, náhorní plošina v západním Kazachstánu, kde vzácným sajgám hrozí nový soused – těžbařské společnosti, které do antilopích zimovišť přilákal zemní plyn.

Většina našich ohrožené sajgy tatarské nejspíše nikdy neviděla. Tito sudokopytníci s výrazným tvarem nozder žijí v nížinných stepích a polopouštních oblastech střední Asie. Pryč jsou však doby, kdy jejich areál pokrýval oblast od středních Karpat až po Čínu. Dnes se sajgy vyskytují jen v několika oddělených populacích v Kazachstánu, Rusku, Číně, Mongolsku a Uzbekistánu. Jednou z významných oblastí výskytu je i plošina Ustjurt, která se rozkládá v pánvi mezi Aralským a Kaspickým mořem, na území Kazachstánu, Uzbekistánu a Turkmenistánu.

V oblasti funguje už od roku 1984 přírodní rezervace. Důvodů, proč jedinečnou náhorní plošinu chránit, je totiž víc než dost – nadpozemsky krásná příroda, nekonečné stepi, historické artefakty a velké množství ohrožených živočichů. Bohužel v době vzniku chráněné oblasti nebyly plně zohledněny návrhy odborníků a zvítězil politický kompromis. Ochrana se tak vztahuje pouze na strmé útesy, které plošinu obklopují, a biologicky rozmanitou rovinatou step opomíjí. A to chceme změnit.

Zachraňme sajgu

O co v naší kampani jde, vysvětluje Michaela Koschová z Arniky. „Odborníci zvažují možnost zápisu náhorní plošiny Ustjurt na seznam světového přírodního a kulturního dědictví. Plošinu obývá řada živočichů ohrožených vyhynutím, mezi nimi antilopy sajga tatarská a gazela perská. Vážnou překážkou pro nominaci Ustjurtu na seznam UNESCO jsou však plány státní ropné společnosti KazMunaiGas na těžbu zemního plynu v nalezišti Chansu, které leží přímo v zimovištích antilop. Jde o odlehlé místo, kde nejsou žádná lidská sídla ani silnice. Tamní ekosystémy jsou však křehké a průmyslová činnost

by je navěky zničila,“ upozorňuje Michaela.

Součástí kampaně je petice adresovaná předním politickým představitelům Kazachstánu, úřadům a mezinárodním organizacím. Co v dopise, pod který se v Česku podepsala už téměř tisícovka lidí, požadujeme? Kromě zápisu plošiny Ustjurt na seznam světového dědictví UNESCO a rozšíření přírodní rezervace ze stávajících dvou set tisíc hektarů na devět set tisíc, nám jde především o zastavení projektu těžby zemního plynu v Chansu a upřednostnění jiných ložisek, která neohrožují divokou přírodu.

Snažíme se o kompromis. „Navzdory významu rozvoje ropného a plynárenského průmyslu a těžby fosilních paliv pro hospodářství země a sociální sféru se odborníci domnívají, že je nutné pozastavit průzkum a těžbu v nalezišti Chansu a místo toho se zaměřit na naleziště Samtyr, které leží dále od hranic přírodní rezervace. Rozvoj lokality Samtyr umožní nejen uspokojit sociálně-

-ekonomické potřeby regionu, ale zároveň nebude představovat hrozbu pro ekosystémy uvnitř rezervace,“ říká Martin Skalský z Arniky a zároveň dodává, že naleziště Samtyr nemusí být jedinou přijatelnou alternativou těžby v Chansu. V Karakijánském okrese se vhodných oblastí nachází více.

Číhající nebezpečí

Naleziště Chansu leží v proláklíně Karyn-Žaryk, která je zároveň zimovištěm antilop. Zvířata každoročně na podzim podstupují dlouhou cestu, aby se do dostala míst, kde mohou přezimovat. Na travnaté pastviny se vrací až v dubnu, kdy porost potřebují k ukrytí čerstvě narozených mláďat. Těžba plynu by všechno změnila. Ve stepi by se objevily stovky dělníků, otřesy půdy by zvířata donutily zcela opustit jižní části Ustjurtu. Ochrana celého území je tudíž nezbytná.

Těžba navíc není jediným strašákem antilop. Loni umřelo dvě stě tisíc jedinců

Zatímco ještě v devadesátých letech dvacátého století žil v Kazachstánu asi milion antilop, teď běhá po světě posledních šedesát tisíc jedinců.

Rezervace Ustjurt

Náhorní plošina se rozkládá mezi Aralským a Kaspickým mořem, ze čtyřiceti procent na území Kazachstánu, dále v Uzbekistánu a Turkmenistánu. Najdeme tam nádherné útesy, srázy, scénické kaňony i osamělé hory se sněhově bílými křídovými stěnami.

Foto: Majda Slámová

V jejich pozadí se rozprostírají nekonečné stepi, které dodávají zdejší krajině jedinečnou identitu a téměř neuvěřitelnou nadpovrchovou krásu. Oblast se navíc pyšní i mimořádnou přírodní rozmanitostí. Mnohá zvířata, která Ustjurt obývají, jsou uvedena na Červeném seznamu Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN) jako druhy ohrožené vyhynutím. Vedle antilopy sajgy jsou ohroženi například ptáci drop obojkový, orl královský a orl stepní, dále gazela perská, pouštní rys nebo kunovitá šelma medojed kapský.

kvůli bakteriální infekci, v Asii jich teď běhá posledních šedesát tisíc. Dalším velkým nebezpečím je pro sajgy lov. „Přestože jsou chráněné jak ruskými, tak i kazachstánskými zákony, jejich populace stále rapidně klesají. Na vině je i nelegální lov za

účelem získání trofejí nebo jako artefakt pro tradiční čínskou medicínu. Cílem pytláků jsou především dospělí samci, kvůli čemuž vzniká v populaci nepoměr mezi pohlavími a celkové počty klesají,“ popisuje Michaela Koschová.

Vedle organizovaného lovu a pytláctví ohrožuje sajgy i vojenský průmysl a dobývání vesmíru. V dobách Sovětského svazu se ve východní části náhorní plošiny Ustjurt testovaly jaderné bomby. Zřejmě nejhorší úder zažila stáda sajgy v roce 1995, kdy kosmická raketa, vypuštěná z kosmodromu Bajkonur, oslepila asi dvě stě tisíc zvířat, která pak umírala ve stepi.

Přežije sajga rok 2020? Pomozte nám vzácnou antilopu zachránit. ■

„Sajgy se od pradávna proháněly po středoaasijských pláních. Dnes ale vlivem zániku přirozeného prostředí jejich počty nezadržitelně klesají. Pomozte nám ochránit jejich domov a odvrátit plán na zničení nedotčené přírody těžbou fosilních paliv. Podepište prosím petici na webu <http://arnika.org/sajga>. Vděční budeme i za finanční podporu našich aktivit. Slouží k tomu účet **2800600855/2010**, variabilní symbol 4017. Děkujeme vám.“

Martin Skalský, Arnika

ARNIKA

Žaneta Ondroušková

Ohrožené druhy potřebují svůj klid. Těžko u nás nacházejí místa, kde je člověk neruší

Nejen v Kazachstánu, zmíněném v předešlé reportáži, ale i v Česku zájmy člověka a lidské společnosti často odporují tomu, co je dobré pro přírodu. O tom, jak se u nás žije ohroženým druhům zvířat, proč s mnohými máme problém a kde jsou hranice vzájemného soužití, hovoří Lenka Tomášková z Agentury ochrany přírody a krajiny.

Setkáváme se příznačně v den, kdy Poslanecká sněmovna projednává novelizaci zákona 114 z roku 1992, o ochraně přírody a krajiny, a rozhoduje o senátním návrhu, který by prakticky otevřel cestu developerům do divočiny v národních parcích. Vnímáte ohrožení přírody u nás, především kvůli hospodářským zájmům člověka, více než kdy předtím?

Těžko říct, důraz na hospodářské zájmy tu samozřejmě je, ale spíš si myslím, že je příroda ohrožována více vlivy, jež se navzájem kumulují. Jedním z nich je tlak na rozvoj obcí a turistického ruchu, to tu ale bylo a bude asi vždycky.

Co je z hlediska hospodářského vývoje pro ohrožené druhy živočichů v Česku největší problém?

Fragmentace krajiny a změna hospodaření. Je jasné, že je potřeba zlepšovat síť silnic a dálnic, dostupnost území a podobně. Ale stejně tak je třeba hlídat, zda krajina zůstává průchodná, aby zvířata mohla volně procházet. Za tímto účelem se například staví podchody či nadchody, záleží na tom, co v daném terénu vyhovuje lépe. Částečně se tím řeší situace, kdy nějaká komunikace přeruší tradiční migrační trasu. Prostupnost krajiny není samozřejmě klíčová jen pro ohrožené druhy, komunikovat potřebuje i běžná zvěř, jako třeba divoká prasata a vůbec všechny organismy. Jednoduše je důležité, aby spolu zvířata komunikovala, aby měla prostor pro získání potravy, svůj klid.

Která zvířata fragmentací krajiny a rozvojem dopravy trpí nejvíce?

Nedá se asi úplně říct, že je tento problém aktuálnější u jednoho druhu více než u jiných. S fragmentací krajiny to mají těžké například velké šelmy, které se do Česka vrací – třeba medvěd nebo vlk. Potřebují větší a souvislý prostor. Ale vždycky je to kombinace více faktorů, které pro mnohá zvířata dohromady znamenají velký problém. Určitou formu fragmentace krajiny představují sloupy vysokého napětí, ty vadí různým druhům ptáků.

V Agentuře ochrany přírody a krajiny máte na starosti nejrůznější záchrané a jiné programy, které se věnují právě soužití ohrožených druhů a lidské společnosti. Jak to funguje?

Záchranné programy zpracováváme pro druhy ohrožené vyhynutím, a potom existují takzvané programy péče, které slouží zejména k nalezení nějakého kompromisu v soužití lidí a druhů, jež označujeme za konfliktní. Ty první jsou v současnosti schválené pro pár druhů bezobratlých, užovku stromovou a ze savců pro sysla obecného. No a pak jsou tu programy péče, konkrétně pro bobra evropského a vydra říční. Jsou to sice druhy svým způsobem ohrožené, ale programy neslouží v první řadě k jejich záchraně, ale k tomu, abychom našli nějakou společnou cestu, ty druhy mohly fungovat v naší kulturní krajině, měly dostatečně početné populace a zároveň aby nedocházelo ke konfliktům se socioekonomickými zájmy společnosti.

Jakým konfliktům?

Program péče o bobra evropského vychází z potřeby řešit problematiku jeho

ochrany v kontextu hospodářského využívání krajiny člověkem. Bobr se vrací do původních oblastí svého výskytu, což je často problém pro zemědělce, lesníky a vodohospodáře. Okusují stromy, staví si hráze, no a tak vznikají škody hospodářům. To samé u vydry, kde je zase potíž ta, že vydra jednoduše zbaští ryby, což se nelíbí rybářům. U vydry navíc pořád ještě hrozí, že může dojít ke kolapsu její populace, takže tam je usmrcování rybářů a jinými lidmi opravdu problém a druh, který na tom není moc dobře, toto velmi ohrožuje. Proto je nezbytné hledat řešení nějakého společného soužití.

Vysvětlit zvířeti, že jeho chování není v souladu s hospodářskými zájmy člověka, jde ale těžko. Jak tedy zabránit škodám?

Existují technická opatření, která zmírňují škodu na rybnících, dále finanční kompenzace a podobně. Když to nejde, končí to odchyttem. Problém například s bobry ale je, že se těžko hledá místo, kam je přesunout, proto se už v několika případech přistoupí

Foto: Zaneeta Ondroušková

Podle Lenky Tomáškové, která v AOPK ČR vede Oddělení druhové ochrany živočichů, je nejdůležitější lidi vzdělávat a mluvit s nimi.

Sysel i vlk patří v Česku mezi kriticky ohrožené druhy. Sysel obecný, který byl ještě v polovině minulého století naším běžným sousedem, dopltil na změny hospodaření a měnící se krajinu. Jako jediný savec má u nás v současnosti svůj záchraný program, který má za cíl jeho malé a izolované populace udržet. Na vlka obecného a jiné velké šelmy, které se do naší krajiny vracejí, čeká v budoucnu program péče. Pro tyto druhy, jež jsou důležitou součástí lesních společenství a pomáhají v ekosystému regulovat populace divokých kopytníků, je velkým nebezpečím zejména lov. Nepomáhá jim ani to, že se na ně veřejnost nedívá zrovna přátelsky. Způsobují škody hospodářům a přinášejí divočinu tam, kde jsme si dávno zvykli na „civilizovanou“ kulturní krajinu. Informace k záchraným programům těchto i dalších druhů najdete na www.zachranneprogramy.cz/zivocichove.

lo k odstřelu. Loni vznikl návodný manuál, který říká, jaká existují opatření, jež můžou redukovat škody hospodářům. Jsou ověřená u nás i v zahraničí. Ale liší se to případ od případu, je potřeba je posuzovat jednotlivě. Navíc je nezbytné upravit finanční, kompenzační nástroje. Měla by se dělat novela zákona o náhradách takových škod, tak uvidíme, jak se to podaří. Teď je totiž celý proces mnohdy složitý a dlouhý, lidem se jej nechce absolvovat, což způsobuje, že radši použijí železa.

Co například kriticky ohrožené druhy, jako je vlk obecný nebo rys ostrovid? Ty nemají záchrané programy?

Pro tyto velké šelmy se v současnosti také připravuje program, nikoliv však záchraný, ale program péče. Jsou to sice ohrožené druhy, ale na druhou stranu jsou i konfliktní. Je to zjevné čím dál víc, zvláště v poslední době, kdy se objevují v krajině, kde na ně lidé prostě nejsou zvyklí. Opět je často potřeba kompenzace – třeba když vám vlk, medvěd nebo rys sežere hospodářské zvíře. Najdeme to ostatně i v zákoně, ale zase ne úplně dobře nastavené a budou nezbytné úpravy. U šelem je to navíc ještě komplikovanější, protože hospodář musí dokládat veterinární posudek, což nejde, když třeba zvíře uteče a už se nenajde. Protože ze zákona je tehdy skutečně potřeba důkaz, že bylo chované zvíře uloveno, ale jak to dokázat, když je vlk rozežene a sežere jinde? Takže máme vytipovanou úskalí v legislativě, která se musí vyřešit.

Zatím jsme mluvili hlavně o tom, v čem zvířata překáží civilizovanému člověku. Vraťme se k tomu, proč kvůli nám trpí divočina. Jaké druhy savců,

kromě těch výše zmíněných, jsou u nás silně a kriticky ohrožené?

Určitě sysel, z těch větších zvířat je to například los evropský, jehož populace na Šumavě jde hodně dolů – v současnosti je asi posledních deset jedinců kolem Lipna. Na rakouské straně je problém, že se tam los normálně loví a i v Polsku jde populace dolů. No a ti naši jsou závislí na těch v okolních státech, hlavně na polské populaci. Dále je v Česku kriticky ohrožená kočka divoká a pak několik druhů netopýrů, což vyplývá i z toho, že u nás mají ostrůvkovitý výskyt.

Takže je asi nejdůležitější ochrana biotopů, aby měly takové druhy vůbec prostor, kde populaci udržet a rozšiřovat?

Ano. Navíc jsou ale ohrožené velmi často druhy, o kterých toho moc nevíme – jaké to jsou, kolik jich u nás žije a tak dále. Dozvídáme se o nich například z fotopastí, v případě divoké kočky třeba pomocí vábidel. I u plchů je velký problém jedince v podstatě najít. To se pak těžko chrání, když pořádně nevíme koho a kde.

Jaké jsou nejvýznamnější důvody, které vedly k ohrožení těchto zvířat?

To je různé. U sysla je to změna hospodaření v krajině – tento druh byl v minulosti spolu s křečkem zemědělský škůdce a teď je vlastně ohrožený a drží se jen v naprosto izolovaných populacích. Co ho limituje, je to, že vyžaduje nízkou travu, to jsou třeba letiště, golfová hřiště a tak podobně. Co se týče losa, ten u nás v minulosti už jednou vyhynul, určující byl v tomto případě lov.

Lov bude asi významná příčina u řady ohrožených živočichů, že?

Ano, platí to samozřejmě i pro velké šelmy.

Co třeba těžba, je i ta závažným faktorem ohrožení zvířat v Česku?

Když odběhnu od savců, třeba pro tetřeva jsou zásadní pokud možno přirozené lesní porosty. Čili i průběh lesnického hospodaření a těžba dřeva jsou důležité. Co se týče krajiny, kde se těží nerostné suroviny, tak tam dochází k jistému záboru půdy a to je pro mnohé druhy zásadní. Ale na druhou stranu tam vznikají jedinečná místa, například výsypky, které jsou po zanechání nějakému přirozenému vývoji zajímavé pro řadu druhů se specifickými nároky.

Pořád u nás máme místa, kde se zvířata, ale samozřejmě i rostliny, vyskytují mimo lidský dosah. Plní v tomto národní parky a jiná chráněná území stále svoji funkci?

Naše země je malá a ohrožené druhy těžko hledají místa, kde je lidé nebudou rušit. Ale samozřejmě takové oblasti jsou. Území se však zmenšuje, protože lidé leckde šmejdlí, mají své vlastní zájmy a narušují prostor druhům, které potřebují svůj klid. Když budeme chodit do míst, kde odpočívají, tak to zjevně není dobré. Ale myslím si, že jsme na tom s ochranou ještě relativně dobře a že u nás extrém, kdy se ničí divočina a biotopy druhů kvůli hospodářským zájmům, ve velkém v současnosti nehrozí. V tom chráněná území fungují dobře a snad budou i nadále. Také si podle mě spousta lidí uvědomuje, že tady ty druhy chce a že je třeba pro to něco dělat.

Je potřeba individuálnější přístup k ochraně?

Určitě, to samé i v hospodaření jako takovém. Co se týče účinnější ochrany přírody, zásadní je podle mě začít už s malými dětmi ve školách, aby si to vzaly za své. Bez osvěty a vzdělání to nemá smysl. Navíc je potřeba ty sporné věci, o kterých jsme mluvily, řešit i se samotnými hospodáři, vysvětlovat jim postupy, proč a jak, zákazy samy o sobě totiž nic neřeší. Je třeba s nimi mluvit. Když nedávno probíhaly schůzky s hospodáři ohledně ochrany perlorodky říční, bylo vidět, že když se to lidem vysvětlí, reagují pozitivně. Uvědomí si, proč se co dělá a hned jsou vstřícnější.

Myslíte si, že jsme země, která se umí za přírodu poprat?

Asi jo, jak kdo samozřejmě. Opravdu si myslím, že nejdůležitější je o věcech mluvit a lidem je vysvětlovat. I když já mám někdy sama problém s tím přesvědčit třeba moji rodinu. Ale obecně si myslím, že je naše společnost

k ochraně nejen živočišných druhů naladěna pozitivně. ■

ARNIKA

Žaneta Ondroušková

Poradenské okénko

Co dělat, když...

...sousedům vadí stromy na naší zahradě?

Moji prarodiče před šedesáti lety vysadili na zahradě modřiny. Z jedné strany rostou asi tři metry od pozemku sousedů, kteří se rozhodli, že modřiny musíme stůj co stůj pokácet, protože ohrožují jejich dům pádem a zanášejí okapy jehličím. Ohánějí se právníčkou hantýrkou a odmítají diskutovat o tom, že stromy na zahradě stojí už léta. Modřiny přitom zakrývají nehezkou novostavbu a jsou prostě krásné, neradí bychom o ně přišli. Nevíte, jakým způsobem bychom se mohli bránit?

Odpověď:

Pokud stromy mají ve výšce 130 cm obvod kmene větší než 80 cm, je k jejich kácení nutné povolení vydané orgánem ochrany přírody. Ve vašem případě jde o soukromoprávní sousedský spor, který může vyústit až v občanskou žalobu a soudní rozhodnutí. Pokud vás však soused bude žalovat, jeho povinností je v takovém případě doložit, že stromy mají například narušenou stabilitu nebo že nadměrně stíní, a to nejlépe na základě znaleckého posudku. Soud vám ale nemůže nařídít pokácení stromů, nesmí totiž ve svém rozhodnutí uložit něco, o čem smí rozhodovat pouze orgán ochrany přírody podle zákona č. 114/1992 Sb. Ten vydá povolení ke kácení jen ze závaž-

ných důvodů po vyhodnocení funkčního a estetického významu dřevin. Není vázán soukromoprávním požadavkem na odstranění stromů – vezme to jistě v potaz při posuzování závažnosti důvodů, nicméně shledá-li, že by odstranění stromů bylo v rozporu se zákonem na ochranu dřevin, povolení nevydá a dřeviny jednoduše nebude možné vykácet. Vzhledem ke složitosti tohoto problému a protože se tu setkává soukromoprávní zákon s veřejnoprávním, vám doporučuji poradit se s právníkem.

ARNIKA - CENTRUM PRO
PODPORU OBČANŮ

Marcela Klemensová

URBAN
RADAR

Sledujeme změny Prahy za vás.

Chcete v Praze koupit byt, založit někde novou pobočku nebo se jednoduše zajímáte o to, co se ve vašem sousedství bude dít? Pochopit, jaké výhody či slabiny má konkrétní místo, není ve složitém organismu města snadné. Proto jsme pro vás připravili novou službu Urban Radar. Pomůžeme vám zhodnotit kvalitu lokality, která vás zajímá, i její budoucí vývoj.

Urban Radar prověří
čtyři oblasti:

- I. Stavební rozvoj
- II. Nákupy, školy, kultura
- III. Parky a zelené koridory
- IV. Hluk a ovzduší

Praha má mnoho podob. Jednotlivé čtvrti nabízejí různý mix mezi klidem a vybavením, významně se liší i jejich dostupnost. Někdo bydlí kousek od centra a přitom v klidu. Jiný utíká na okraj za přírodou a zatím žije ve smogu a hluku. Rozvoj města je nečitelný a úřady každoročně vychrlí tisíce povolení. Kdo se v tom má vyznat?

Arnika již patnáct let sleduje stavební rozvoj Prahy. Naučili jsme se rozumět tomu, co se kolem nás děje. Za rozumnou cenu vám pomůžeme vyznat se v dokumentech a připravíme z nich vyhodnocení vaší lokality přesně na míru. Využijte naši novou službu a nahlédněte Praze pod pokličku!

Radí vám:

Michal Křivohlávek
analytik

Vendula Zahumenská
právníčka

Václav Orcígr
asistent

Martin Skalský
vedoucí

www.urbanradar.cz

Už žádní další mrtví, zaznělo v San Franciscu

Je ospalý listopadový den a v budově bývalé námořní pevnosti v San Franciscu, na dohled od mostu Golden Gate a věznice Alcatraz, dopijí ranní kávu přes sto účastníků mezinárodní konference o budoucnosti bez toxických látek. Tu svolala síť IPEN, která se dlouhodobě snaží řešit problémy toxického znečištění a která zde ve třech předchozích dnech pořádala svůj pravidelný sjezd. Účastnila se jej i Arnika, která v IPENU vede dvě pracovní skupiny a koordinuje aktivity ve střední a východní Evropě.

Od tichého sledování typické mlhy vznášející se nad zálivem vytrhává zástupce nevládních organizací a výzkumných institucí z celého světa, a to včetně několika laureátů prestižní Goldmanovy ceny, drobná dívka na invalidním vozíku. Její příspěvek zahajuje první den fóra. Hned od začátku je jasné, že toto nebude suchopárná vědecká přednáška.

Když mladá studentka z Jižní Koreje Hye-kyung Han s výbornými výsledky skončila školu, získala místo v továrně vyrábějící mobilní telefony pro známou značku Samsung. Místo to bylo dobré, díky němu mohla za nějaký čas pořídit malý byt pro sebe a svou matku. Po krátké době ale z ničeho nic přestala menstruuovat a o něco později přestala být schopná chodit rovně a začala vidět rozmazaně. Bylo jí osmadvacet let, když jí doktoři diagnostikovali nádor na mozku.

Mladá žena sice díky operaci přežila, ale zůstala na invalidním vozíku, neschopná samostatně jíst a postarat se o sebe. Mentálně však zůstala v pořádku, a tak se začala zajímat o to, co jí rakovinu způsobilo. Ukázalo se, že v továrně, kde pracovala, slyšely podobnou diagnózu stovky dalších lidí. Stejně jako ona pracovali ve výrobě, kde přicházeli do styku s mnoha chemikáliemi, o jejichž složení a toxicitě ani sami nevěděli.

Účastníci konference v čele s Han poslali výrobci jasný vzkaz. „Už žádní další mrtví v Samsungu.“

„V elektronickém průmyslu jsou využívány desetitisíce chemických látek, ale jen u zlomku bylo testováno, zda jsou toxické,“ říká Thomas Gassert z Harvardské univerzity. Samsung navíc informace o tom, jaké látky používá, nechce zveřejňovat. Ohání se osvědčeným zaklínadlem: obchodní tajemství. Han se až zpětně dověděla, že tekutina, jejíž výpary každý den vdechovala jen přes tenkou papírovou roušku, byla založená na olovu.

Han se sice pomalu učí pracovat na počítači a rehabilituje, ale naděje na to, že by se její zdravotní stav výrazně zlepšil, jsou takřka nulové. Téměř všechn svůj čas proto věnuje snahám o to, aby podobný osud nepotkával další dělníky a dělnice.

Pravidelně protestuje před sídlem Samsungu a samozřejmě se i soudí. To ostatně udělaly i stovky jiných korejských zaměstnanců Samsungu, které dostihly podobné problémy. Mnozí z nich spolupracují s organizací SHARPS (Podpůrci zdraví a práv pracovníků v subdodavatelském průmyslu). Ta požaduje zveřejňování dostatečných informací o pracovních podmínkách v továrnách, odškodnění

obětí nebo zajištění dodržování základních pracovních práv, a to nejen u dodavatelů Samsungu.

Po emocemi nabitě prezentaci zůstává sál jako opařený. Ale jen dokud Han společně se dvěma předsedkyněmi IPENU nevyzvou účastníky k podpoře otevřeného dopisu Samsungu. Během chvíle se nasbírá dlouhá řada podpisů a ještě před obědem kauza, o které už psaly největší světové servery, díky Twitteru a dalším sociálním sítím znovu obletí celý svět. „Už žádní další mrtví v Samsungu“.

Jan Šamánek,
Toxické látky a odpady – Arnika.

Tiráž

Arnikum, časopis sdružení Arnika vychází 3x ročně v Praze. Číslo 1/2017 vyšlo v březnu 2017 v nákladu 1000 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Žaneta Ondroušková, spolupracovníci: Jan Vávra, Vít Vebr, Martina Blažková, Martin Skalský, Lenka Petřílková Mašková, Jan Šamánek, Marcela Klemensová, Jitka Straková, Michal Křivohlávek, Zuzana Vachůnová, Nikol Krejčová, Michaela Koschová a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Grafický design – Anna Frajťová – anna@designbox.cz, DTP – Andrea Klátilová. Foto na obálce Jean-Francois Lagrot

Vydání tiskoviny podpořil Magistrát hl. města Prahy a Ministerstvo životního prostředí. Časopis odráží názory vydavatele, podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Ministerstvo životního prostředí

Jaro už klepe na dveře, teploty se zvyšují a sluneční paprsky vybízejí k procházkám. Ale to neznamená, že je čas odložit knížku do police! Místo pohodlného křesla v obýváku si ji můžete vzít třeba na lavičku v parku či pod korunu vašeho oblíbeného stromu. Tady máte pár tipů na dobré počtení.

Arnika vám přináší spoustu zajímavých knih i kratších publikací, které vás budou nejen bavit, ale také se z nich dozvíte ledacos užitečného. Zajímají vás aleje, toxické látky v domácnosti či zdravý a šetrný životní styl? Nebo chcete vědět, jak můžete z pozice občana ovlivnit vývoj ve vaší obci? Na našich webových stránkách pro sebe i své blízké jistě vyberete něco zajímavého. Koukněte na <http://arnika.org/publikace>.

Cesty k moravským alejím - turistický průvodce

Nechte se inspirovat unikátním turistickým průvodcem po alejích Moravy. Ojedinelá publikace nabízí devět tras nejkrásnějšími alejemi, které vás zavedou k místním přírodním i kulturním pozoruhodnostem. Součástí jsou mapové podklady s údaji o dvě stě čtyřiceti stromořadích v Moravskoslezském, Olomouckém a Zlínském kraji.

Kdo se ptá, ten se dozví

Jak získat potřebné informace z otevřených zdrojů a z archivů státních úřadů? Co dělat, pokud úředníci odmítají spolupracovat? Toto a mnohem víc obsahuje zcela nová publikace, vycházející z nejnovější právní úpravy. Najdete v ní i důležitá rozhodnutí soudu a stanoviska ombudsmana. Kdo se ptá, ten se dozví!

Občanův průvodce po územním plánu

Druhá z příruček aktivního občana přináší kompletní informace o tom, jak se orientovat v procesech územního plánování. Dozvíte se, jakou roli hrají jednotliví aktéři v rozhodování se zřetelem na postavení občanských spolků, jakým způsobem vzniká územní plán a jak se z pozice občana do rozhodování zapojit.

Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně

Praktický průvodce při každodenním rozhodování, který vám poradí, co koupit, jak bydlet, co jíst a pít, jak cestovat nebo se bavit. Sto padesát stránek popisuje dopady obvyklých rozhodnutí nejen na životní prostředí a nejen v našem nejbližším okolí a nabízí alternativy. Kromě kapitol, jako jsou Potraviny či Turistika, v knize nově najdete i speciální části věnované hračkám pro děti a odpadům.

